

УДК 94:328/329(498)«1918/1921»

Ігор Піддубний

Діяльність уряду Румунії у 1918-1921 рр.: посадовці та їх дії в надзвичайних умовах

В статті дається опис діяльності уряду Румунії в умовах завершального періоду Першої світової війни та організації держави в перші повоєнні роки. Звертається увага на діяльність політиків. Простежуються дії уряду в умовах виникнення критичних ситуацій. Дається підсумок економічного становища країни після завершення війни. Розглядається діяльність місцевої адміністрації, зокрема на прикладі Буковини, Трансільванії.

Ключові слова: Румунія, Перша світова війна, А.Маргіломан, Фердінанд I, І.І.К.Бретіану, румунський уряд.

В історії Румунії ХХ ст. одним з нестабільних вважається час з 1918 до 1922 рр., як період найчастішої зміни урядів в умовах військових та політичних подій 1918-1919 рр. та політичних подій 1920-1922 рр. В умовах завершального етапу війни зміни уряду робилися за потреби і загалом передбачали виконання завдань на користь національних інтересів країни. Значною мірою це залежало і від очільників урядів, коли різними виявилися позиції голів уряду А.Авереску та А.Маргіломана та їх орієнтування на різні держави. Перші ж повоєнні роки продемонстрували перші кроки до зміни країни та фактично створили умови для її уніфікації в адміністративному, фінансовому, політичному плані. Метою даної статті є простеження умов діяльності представників вищої влади Румунії у період 1918-1922 рр.

Дане питання вже піднімалося в історіографії і стало предметом для висвітлення в загальних наукових працях, з яких найновішою є «Історія румунів», у 7-му томі якої викладено події участі Румунії

© Піддубний І., 2018

Піддубний Ігор Андрійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри історії нового та новітнього часу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

у Першій світовій війні, тоді як матеріал 8-го тому починається з подій перших повоєнних років. Події 1918 р., коли наприкінці війни створилися умови для створення нової національної держави викладено в роботі В.Лівяну. Питання формування політичної системи нової країни піднімав в ряді своїх робіт І.Скурту¹. Серед джерел з досліджуваного питання виділяються спогади сучасників, які дають можливість простежити позицію політичного діяча та бачення ним ситуації. Звісно зміст таких спогадів може служити і для характеристики самого автора в певній ситуації. До числа джерел належать архівні матеріали, які містяться як в румунських, так і українських архівах. Для аналізу дій влади служать також і рішення прийняті владою за відповідних обставин².

Участь Румунії в бойових діях 1916-1917 рр. принесла як перший успіх, так і поразки, в результаті яких довелося залишити столицю, а значна частина країни була окупована. Королівський двір та уряд змушені були евакуюватися до Ясс. До числа небажаних подій додалися революційні події в Російській імперії, які врешті привели до встановлення перемир'я між російською стороною та Осередніми країнами. Останнє створювало додаткові труднощі для Румунії, позбавленої свого ближчого союзника. Вимушене укладення перемир'я розпочало ряд подій, що впливали на внутрішньополітичне життя країни. Так, на початку лютого 1918 р. встановлювалися умови, за яких на території до р.Сірету перебувала окупаційна армія, а між р.Сірет та р.Дністер мала діяти румунська, при якій мали знаходитися німецькі офіцери. Також планували провести демобілізацію частини румунської армії, в першу чергу старших за віком осіб. Тоді ж уряд мав визначити своїм місцем перебування Бухарест, а в Яссах мала діяти делегація у складі одного-двох міністрів. Під питанням було і перебування при владі короля.

Тим не менше 12 лютого 1918 р. з боку Німеччини було погоджено вести мирні переговори як з урядом, так і з королем, хоча піднімалося питання відсторонення як короля, так і братів Бретіану та Т.Лонеску. Деяко пізніше у "*Lumina*" з'явилося повідомлення про позицію П.Карпа, щодо усунення з країни династії. Того ж 12 лютого перед урядом поставлено питання збереження в Добруджі представників окупантів. Тоді ж в газеті "*Lumina*" з'явилися повідомлення про згоду України на перехід Бессарабії

до Румунії з розмежуванням на етнічній основі. Обговорювалося і питання мирного договору, у зв'язку з чим на початку березня 1918 р. піднялося питання парламентських виборів та ратифікації мирного договору у новообраному парламенті. У березні 1918 р. в уряді розглядали питання виборчого та аграрного законів, а у переговорах з О.Черніним піднімалося питання про союз з Осередніми державами. Правда, О.Чернін не вірив у можливість спільних дій румунських та болгарських збройних сил.

В період переговорів щодо миру піднімалося і питання існування династії в Румунії. Щодо цього 18 лютого 1918 р. в Буфтя вів мову А.Авереску в бесіді з Маккенzenом і навіть мав намір обговорювати дане питання з Вільгельмом II. Питання збереження династії торкалися і 23 лютого, і 27 лютого. В останньому випадку мова велася про зустріч в Рекечунь короля Фердінанда та міністра закордонних справ Австро-Угорщини О.Черніна. Тоді питання підписання миру з Осередніми державами залежало від погодження на 9 умов: територіальні, транспортні, паливні. Саме ці вимоги стали темою для обговорення на скликаних королем Коронних радах 2, 3, 4 березня 1918 р. Наскільки важким було прийняття рішення свідчить інформація І.Скурту про те, що протокол засідання редагувався А.Константінеску, вивірявся І.І.К.Бретіану та затверджувався королем, а ставлення учасників було доволі протилежним. Також ситуація привела до кризи у королівській родині. вже на першій коронній раді король висловився за прийняття миру, хоча це рішення було болочим та більш вдалим для ситуації. Того ж дня мав місце новий німецький ультиматум, що змусило приймати рішення про нове засідання Коронної ради з новими учасниками. Однак результатом триденних засідань стали підписання у Фокшань 4 березня 1918 р. протоколу про продовження перемир'я, демісія уряду А.Авереску, скликання уряду А.Маргіломана 5 березня 1918 р., члени якого склали присягу вже 19 березня Останній загалом формувався не без поради з боку О.Черніна.

7 березня (ст.ст.) 1918 р. король надав повноваження вступити в переговори з країнами Четверного союзу А.Маргіломану і 24 квітня (ст.ст.) в палаці Котрочень було підписано Мирну угоду з Осередніми державами. Румунія втрачала Добруджу, розпускала армію, пропускала до Одеси через Молдову і Бессарабію

німецькі війська, передавала в оренду землі на 90 років та право використовувати нафтові родовища. За ці дії А.Маргіломан звинувачувався П.П.Карпом у намаганні створити собі образ рятівника династії. Сам П.Карп не полишав спроб усунути від влади короля Фердинанда. О.Вольбе, пише, що підписання А.Маргіломаном миру в Бухаресті було здійснено з патріотичних почуттів, а не прихильності до Осередніх держав. Для короля виходом із ситуації стало приєднання Бессарабії, що дещо притамовувало реакцію на втрати територій на півдні. Однак даний договір так і не був ратифікований парламентом. Фактично ж А.Маргіломан став головою уряду в тому числі і з волі членів Коронної ради, серед яких були І.І.К.Бретіану, М.Ферекіде³.

Одночасно уряд А.Маргіломана мав вирішувати проблему зайняття Бессарабії, що позитивно приймалося Німеччиною, адже Бессарабія ставала своєрідною обмінною монетою за Добруджу, яку на переговорах в Брест-Литовську вимагав Радославов. Одночасно в Бессарабії мали протидіяти максималістам, в тому числі і силою зброї. До того ж ідею приєднання Бессарабії критикували і король, і А.Авереску. В першу чергу король був проти через більшовицькі ідеї, але для австрійської сторони Бессарабія під контролем Румунії ставала джерелом постачання провізії. Питання Бессарабії ускладнювалося протестами з боку УНР. Станом на 7 березня 1918 р. з боку України було подано протест у справі Бессарабії. До того ж під питанням, це обговорювалося А.Маргіломаном з Кюльманном 29 березня, було зайняття Хотинського повіту, на який претендували австрійці.

З боку голови румунського уряду під час візиту делегації Бессарабії у складі Інкульця, Чугуряну, П.Галіппи 2 квітня 1918 р. було зроблено заяву щодо слабкості Бессарабії, щоб існувати окремо, тим паче, що з боку України робилися заяви щодо півночі та півдня Бессарабії. Об'єднання ж мало допомогти уникнути розчленування. Правда за об'єднання на основі рівності в правах виступали Чугуряну та Галіппа. 5 квітня 1918 р. відбулося засідання уряду за участі І.Інкульця, Чугуряну, П.Галіппи для обговорення ситуації з Бессарабією, Саме тоді прозвучала заява голови уряду щодо розпуску Сфатул Церій та уряду і вклучення представників Бессарабії до румунського уряду. До того ж 6 квітня румунський уряд отримав згоду Болгарії на свободу дій у справі Бессарабії.

Правда, після об'єднання невдоволення висловив 29 квітня 1918 р. уряд Угорщини, вважаючи, що таким чином Румунія стає сильнішою, Також протест проти таких дій Румунії висловили члени українського уряду. Власне Молдова та Бессарабія ставали для німецької сторони джерелом постачання продовольства, адже звідси планували отримати 12 500 вагонів провізії⁴.

В тодішніх умовах зберігалися і традиції протистояння між урядом та опозицією. Щоправда, у 1918 р. в опозиції до уряду А.Маргіломана опинився і А.Авереску, який у квітні створив Народну лігу спільно з К.Арджетояну, Г.Філіпеску, М.Кантакузіно, Д.Замфіреску. Особливу позицію займав А.К.Куза з його антисемітизмом. 1 червня 1918 р. уряд спостерігав за проведенням парламентських виборів, адже у квітні парламент був розпущений. Вибори відбувалися в спокійній обстановці, при великій кількості виборців, даючи впевненість в результаті. Однак ситуація в країні почала ускладнюватися⁵.

Дії уряду А.Маргіломана викликали протидію, що фактично привело до появи опозиційного кабінету націонал-лібералів, представники якого розгорнули пропагандистську діяльність. Ще до закінчення війни представники Осередніх держав почали вимагати вислання з країни І.К.Бретіану, Т.Іонеску та їх оточення як умови стійкого миру та дружніх відносин. Сам І.К.Бретіану відповів відмовою, тоді як Т.Іонеску погодився та відбув спеціальним потягом до Швейцарії. У відповідь А.Маргіломан вирішив влаштувати показовий суд над прихильниками союзників і до числа звинувачених увійшли І.К.Бретіану, Костінеску, А.Константінеску, В.Бретіану, Морцун, В.Антонеску, др.Анджелеску, Т.Іонеску, М.Ферекиде, Порумбару, Мирзеску, І.Г.Дука, Гречану, М.Кантакузіно, Тітулеску. Так, фактичний дозвіл для притягнення до відповідальності уряду націонал-лібералів було отримано 16 червня 1918 р. Доречно вказати, що 4 липня 1918 р. сенат одногосно ратифікував мирну угоду, а сенатор Джерота назвав короля відповідальним за вступ у війну. 9 липня відбулася зустріч А.Маргіломана з представниками парламенту для обговорення питання віддачі під суд уряду І.К.Бретіану⁶.

Осінь 1918 р. принесла зміни і 24 жовтня 1918 р. А.Маргіломан змушений був подати у відставку. Правда після розпуску 6 листопада 1918 р. парламенту А.Маргіломан, як і його колеги К.Арїон, К.Майсснер, М.Сеулеску, І.Мітілінеу, Г.Кантакузіно, К.Гарофлід,

Н.Гіка, звернулися з протестом до короля, називаючи парламент законним, оскільки був затверджений королем і називаючи дії короля переворотом без потреби. Після розпуску уряду, новий склад Ради міністрів довірили формувати К.Коанде. Ці дії супроводжувалися поверненням Румунії в лави союзників та проведенням обіцяних реформ, які були, за висловом І.Г.Дуки, потрібними для вихідців з Ардялу та Буковини як доказ демократичності нової Румунії і в першу чергу увагу надали виборчій реформі⁷. Уряд К.Коанде завершив свою діяльність на час повернення королівського двору до столиці 13 грудня 1918 р. (н.ст.). Для нового уряду І.І.К.Бретіану потрібним стало ведення переговорів з представниками нових провінцій Ю.Маніу, Я.Флондором, а у Бессарабії головним питанням залишалося проведення аграрної реформи⁸.

Складність для уряду створила ситуація в Бессарабії, коли після приєднання у листопаді 1918 р. Хотинського повіту в регіоні створилися умови для протистояння між населенням та владою. Ще одним з моментів було виникнення суперечки між урядом П.Скоропадського та урядом Румунії, адже 7 листопада 1918 р. до повіту прибув повітовий староста, призначений урядом гетьмана. Саме він, Ізбицький, доповідав у Київ про просування румунів та небажання населення потрапити під владу Румунії. До того часу в Хотинському повіті склалася ситуація, за якої складно було відновити колишній лад і порядок, оскільки селяни вели погроми поміщицьких маєтків⁹.

Дії полковника Морузї, командира II дивізії рошіорів, пояснювалися як спосіб збереження громадського порядку. При цьому у грудні 1918 р. невеликі загони хотинців переходили Дністер та влаштовували перестрілки з румунськими військовими, в результаті чого мали місце обстріли українського берега румунською артилерією вже 24 грудня 1918 р. У баченні А.Юрченка в Хотинському повіті наростала стихійна боротьба селян проти румунської влади. Саме це стихійне протистояння вважалося привело до повстання, що розпочалося в ніч на 23 січня 1919 р. і було розгромлене до 1 лютого. Відсутність відкритої допомоги з боку Директорії повсталим можна пояснити неможливістю та нелогічністю розпочати бойові дії проти Румунії. Проте і дипломатичні представники України на території Румунії не могли зупинити розправу над мешканцями Хотинського повіту¹⁰.

Окрім цього для уряду складними були умови діяльності, оскільки в країні слід було підтримувати лад, забезпечувати продовольством населення, відновлювати адміністративний апарат. Також провели арешти осіб, які симпатизували ворогу. Разом з тим 13 (26) грудня 1918 р. мав місце розстріл маніфестантів у Бухаресті. Відразу після цього 14 (27) грудня 1918 р. король Фердинанд I промуглував декрет-закон щодо експропріації 2 млн. га землі у великих власників. Щоправда, проведення аграрної реформи без згоди на те парламенту протирічило конституції, але це був захід вжитий в умовах наростання революційного руху в країні¹¹. Однак це було лише протиріччя в процедурній частині, оскільки на той час здійснили модифікацію статей 19, 57, 67 Конституції, передбачивши можливість експропріації землі для суспільної користі. Крім того, аграрна реформа передбачалася і в рішенні з Алба Юлії. Правда перше вирішення проблеми з землею у 1919 р. нашттовхнулося на невдоволення селян, адже з початку 1919 р. переходили до оренди вилученої землі, через що селянські громади висловлювали своє невдоволення. За положеннями прийнятими для Регату орендували селянські громади землі і у Трансільванії. Таким чином, уряду доводилося діяти у даній сфері на підставі декрето-законів, які не були підтвержені парламентом та чекати на вироблення остаточних положень у сфері аграрної реформи¹².

Проте 1918 р. став початком узгодження, перш за все, фінансової системи країни, яка існувала у трьох валютних системах. Так, лей мав стати єдиною валютною одиницею на всьому просторі країни, витіснивши крону та рубль. У колишніх землях австрійських та угорських крона залишалася у вжитку в 1919-1920 рр., принаймні на Буковині її вартість становила 50 бань. Для прикладу у розрахунках на біржі у Чернівцях 1 лей відповідав 2 кронам. Сам лей також не був стабільною грошовою одиницею і певної стабілізації він досяг до 1927 р. Тоді, після різкого падіння у 1926 р. (1 долар - 200 лей) він відповідав як 168 за 1 долар, залишаючись в цій вартості до лютого 1929 р.¹³

Складна для уряду ситуація в країні демонструється також звичайним прикладом стану на залізниці. При наявності у Старому королівстві до війни 920 локомотивів, у повоєнній Румунії нараховувалося лише 276, тоді як Ч.Е.Кларк називає цифри 932 та 265. Він же порівнює рухомий склад у цифрах як 23 600 товарних

вагонів до війни та 7 800 після неї. Крім того, більшовизованим називали службовий персонал залізниці. Загальна довжина залізниць в Рєгаті становила 3702 км та подовжилася після грудня 1918 р. на 7600 км. Проблемою залізничного сполучення у перші повоєнні роки залишалось не тільки недостатня кількість транспортних засобів, але й відсутність нормально-го сполучення, адже 155 мостів, разом з великим мостом через Дунай у Чернаводі були зруйновані німцями. Для Бессарабії проблемою діяльності залізниці і сполучення її з іншими регіонами ставала зміна її стандарту. Виправити становище все ж вдалося і якщо аналізувати початок 30-х років, то рухомий склад становив 2200 паротягів та 55 тис. товарних вагонів.

В уряді визнавали також існування певних проблем в сфері реалізації аграрної реформи. Також у 1919 р. діяльність уряду відбувалася при відсутності його голови. Останній мав на конференції підтверджувати позиції Румунії, відстоюючи новий кордон з Сербією, тоді як у країні слід було залагодити відносини з Ардялом¹⁴. Стосовно уряду А.Маргіломан відзначав його критичне становище 10 березня (н.ст.), вказавши на загрозливу фінансову ситуацію, складне зовнішнє і внутрішнє становище країни. Власне він давав кабінету не більше трьох тижнів. Політик вів мову про можливість створення військового кабінету генералом Презаном. Складнощі, які виникли на мирній конференції привели до потреби зміни уряду, а новий уряд, на пропозицію І.К.Брегіану, формували під керівництвом арделянців. Проте і уряд А.Вейтояну звинуватили у організації антисемітських дій. Так, уряд організував розповсюдження в Трансільванії листівок антисемітського змісту, прирівнюючи всіх євреїв до комуністів та прив'язуючи їх до уряду Бели Куна та закликаючи до страти євреїв. Вже на початку 1920 р. і цей уряд було замінено, на цей раз урядом А.Авереску, який призначив на травень 1920 р. парламентські вибори¹⁵.

На Буковині діяльність місцевої адміністрації спрямовувалася на вирішення потреб через міністра-делегата Я.Флондора. Головною з них було відновлення економічного життя краю, адже на березень 1919 р. головним джерелом прибутку залишався податок на спиртні напої. Проблеми виникали через необхідність проведення суттєвих змін на Буковині, в тому числі і реалізації положень аграрної

реформи, і збільшення заробітної плати, що було неможливим без відновлення економіки. Проблемою було складення бюджету на рік та врахування співвідношення лей та крони. Ситуація змушувала міністра-делегата звертатися до міністра фінансів з проханням про надання 100 млн. лей підтримки з авансом у 10 млн. до 25 березня 1919 р. У плані вирішення фінансових питань також обмеження ввезення на Буковину лей та крон мало сприяти, на думку Я.Флондора, стабілізації. Інша проблема для вирішення адміністрацією Буковини та Бессарабії стала реорганізація залізниці. При цьому у єдину систему сполучалися залізниці Буковини, Бессарабії і Молдови з центром управління в Яссах. На думку Я.Флондора Чернівці слід було залишити в якості економічного центру, який має поєднати північ Бессарабії та повіти Ботошани і Дорогої. Пояснював це проходженням через Чернівці двох залізничних ліній - однієї, що сполучувала Балтійське і Чорне море та друга - спрямована з Одеси на Чехословаччину. Перетворення ж Ясс на центр трьох різних за мовним складом, звичаями та менталітетом населення провінцій вважав неможливим з точки зору економічних інтересів Румунії. Також Я.Флондору довелося зіткнутися з проблемою протистояння місцевих та прибулих чиновників¹⁶.

Проблеми розвитку Буковини змусили міністра-делегата Я.Флондора у березні 1919 р. звернутися до М.Ферекіде, який виконував обов'язки голови Ради міністрів у зв'язку з перебуванням І.К.Брегіану на мирній конференції. Так, у черговий раз нагадував про політичну та економічну недоцільність скасування дирекції залізниць на Буковині, звертав увагу на повну дезорганізацію жандармерії на Буковині, корупцію у питаннях забезпечення краю борошном, гасом, бензином. Втрата значної кількості поголів'я худоби, на думку Я.Флондора, могла бути вирішена шляхом направлення на Буковину 50 мотоплугів для весняних робіт¹⁷.

Доволі швидко між двома міністрами-делегатами розпочалася боротьба, в яку частково втягнувся і уряд, адже саме керівника уряду він вважав своєрідним арбітром. Так, у зверненні до М.Ферекіде Я.Флондор виставляв умови продовження свого перебування на посаді міністра-делегата Буковини. Серед них дотримання поваги до декрето-закону від 31 грудня 1918 р., збереження Дирекції залізниць у Чернівцях, негайної організації жандармерії, надання бензину, потрібного для весняних польових робіт, організацію

служби безпеки для Буковини у контактi з Я.Флондором та усунення І.Я.Ністора від справ стосовно Буковини¹⁸. Свій конфлікт з І.Ністором Я.Флондор намагався вирішити апелюючи до короля з поясненнями стосовно ситуації на Буковині, відзначаючи прихильність представників нерумунської національності династії. Важливою проблемою називав потребу відновлення ряду інституцій, зокрема правоохоронних органів. В цьому відношенні вважав за потрібне використовувати місцеві сили, які розуміли менталітет населення та знали його звичаї. Також за потрібне вважав здійснення положень аграрної та виборчої реформ на Буковині, створення умов для відновлення економіки та соціального забезпечення. Проблемою вважав біженців, що прибули на Буковину з різних країн та забезпечення краю фінансами. Необхідним було заснування у Чернівцях апеляційного та касаційного судів, переведення шкіл на румунську мову навчання.

Під час обговорення проблеми адміністративної організації Румунії група Я.Флондора 24 квітня 1919 р. запропонувала “Програму буковинських румунів”. В ній радили заснувати на “півночі країни, по цей бік Карпат, власний адміністративний центр”, який мав складатися не тільки з Буковини, але й Хотинського повіту і частини Регату. Автори ідеї були переконані, що “Його заснування швидко б змінило етнічне обличчя даної частини, гарантувавши безпеку та зробивши внесок у процвітання держави”¹⁹.

Безумовно боротьба двох політиків завершилася перемогою І.Я.Ністора, до якого перейшли дві посади міністра-делегата. Проте і надалі румунські газети Буковини гостро відгукувалися на спроби Я.Флондора створити опозицію І.Ністору, звинувачуючи при цьому його у намірах стати віце-королем чи великим князем Буковини. Як видно конфлікт між І.Я.Ністором та Я.Флондором продовжував тривати та відбувався на різних рівнях. Зокрема, Я.Флондор продовжував і в квітні 1920 р. звинувачувати І.Я.Ністора у сприянні розтратам в Православному фонді Буковини за участі віденської фірми. У листі до генерала А.Авереску вказував на неприпустимість призначення на міністерську посаду І.В.Стирчі, оскільки з ним буде пов’язано корупційні дії. Невдоволення діями А.Авереску у даному питанні стали причиною виходу Я.Флондора з Народної партії²⁰.

Крім того, Я.Флондор у своїй діяльності проти І.Ністора використовував різні засоби, з яких доступним йому видалося і скликання 2 червня 1919 р. в залі примарії Чернівців зібрання, на якому були присутні представники різних політичних сил краю. Участь в зібранні взяли представники Румунської партії Буковини, Румунської націонал-демократичної партії, Руської національної партії, Єврейської національної партії, Німецької національної партії та ІСДПБ. Загалом від кожної з політичних організацій були обрані делегати. Сам Я.Флондор виступав як колишній міністр-делегат Буковини, звітуючи про свою діяльність, про правила адміністрування Буковини. Фактично свою відставку пояснював відсутністю рішення про створення контролюючого органу на Буковині. При цьому вдався і до критики центрального уряду, говорячи про порушення ним конституційних принципів, про перевагу меншості у владі над більшістю. Все у сукупності назвав перепоною для престижу Румунії. Обговорення, яке йшло далі продемонструвало певне розділення думок, але й доводило існування певної підтримки Я.Флондора²¹. Відставка, у яку пішов Я.Флондор з власної волі хоча і усунула його від політичної діяльності, але зберегла наміри брати участь у політичній діяльності, що свідчить листування з Т.Мігалі у серпні 1919 р., яким повідомляв про таємну авдієнцію в короля та свою пропозицію надати Т.Мігалі можливість створити коаліційний уряд²².

Після парламентських виборів у листопаді 1919 р. та відкриття парламенту, досить урочистого, де головою сенату став митрополит Буковини В.Репта початок грудня пройшов при відсутності уряду. Власне тоді представники Ардялу бажали взяти владу і сподівалися, що братам Бретіану будуть на зміну Ш.Чічо-Поп, В.Голдіш. Правда, вже 3 грудня 1919 р. владу прийняв А.Вайда-Воевод, якому в північ довелося з французькому посольстві давати відповідь на ультиматум стосовно ситуації в Угорщині. Та все ж офіційне представлення уряду відбулося 10 грудня, але обговорення програми діяльності затягувалося через дійсну чи “дипломатичну” хворобу А.Вайда-Воевод²³.

З 4 квітня 1920 р. на підставі декрето-закону №1.476 скасовувалася діяльність директоратів у Бессарабії, секретаріатів на Буковині та створювалися уніфікаційні комісії для розпуску тимчасових органів управління

Трансільванії, Бессарабії і Буковини. До числа призначених потрапив І.Я.Ністор²⁴. Це рішення було прийняте слідом за декрето-законом, яким скасовували керівний директорат у Трансільванії. Скасування даних органів означало перехід приєднаних областей під владу парламенту. Виконавча влада зосередилася в руках Комісії уніфікації, яку очолював перший міністр. Буковину у ній в квітні 1920 р. представляв І.Ністор. Було прийнято рішення про створення Регіональної комісії розрядження та уніфікації до складу якої увійшли 7 генеральних секретарів та 7 делегатів центрального уряду. Рішенням МВС було делеговано до місцевих представництв внутрішніх справ окремих службовців. Зокрема, до секретаріату внутрішніх справ Буковини делегували А.Грігореску²⁵. Верховне керівництво здійснювала Центральна комісія. Королівським декретом №1.713 від 22 квітня 1920 р. були тимчасово делеговані до складу комісії з уніфікації К.Стефанеллі, Е.Тарангул, В.Гнідей, Я.Балмош, Ч.Скалат, Е.Ісопескул, генеральним секретарем народної освіти призначався Т.Брейляну. Очолив регіональну комісію Д.Поповіч²⁶.

Керівна рада у Трансільванії вступила у свої повноваження з 3 грудня 1918 р. і була в них утверджена королем Фердинандом I декретами від 11 та 13 грудня 1918 р. про визнання приєднання та довіру у керівництві. Розпустили її на підставі декрету від 2 квітня 1920 р. Його останнє засідання відбулося 7 квітня 1920 р. З прийняттям рішення про передачу повноважень від Великої національної ради до органів передбачених у конституції²⁷. За той проміжок часу, що діяла Керівна рада було проведено реорганізацію освіти і на керованій нею території діяли 1 306 державних початкових шкіл, 8 учительських шкіл, 20 державних ліцеї, університет у Клузі. У галузі мистецтва діями уряду були відкриті Національний театр у Клузі та Консерваторія музичного і драматичного мистецтва. Певні зусилля Керівна рада вжила у галузі аграрної справи, підтримки комерції та розвитку комунікацій, де централізували управління 27 приватними залізницями. Робилися заходи і в справі охорони здоров'я та догляду за дітьми. На підпорядкованій Керівній раді території знаходилося 20 тис. сиріт, а також інваліди, воєнні вдови²⁸.

Подальша уніфікація здійснювалася на основі рішення Міністерства внутрішніх справ від 21 серпня 1920 р., яке передбачало направлення у кожен приєднаний провінцію представника Центральної комісії уніфікації з метою координації дій місцевих чиновників та центральних органів. Відтепер у віданні представництв МВС залишалися всі функції, окрім призначення на посади та питання загальної безпеки і поліції. Передбачалося також використання як законів Старого королівства, так і уніфікаційних законів для відповідних випадків, мала здійснюватися координація заходів з уніфікації. Діяльність персоналу та канцелярії генеральних секретаріатів внутрішніх справ мала вестися на підставі міністерських директив. Проводилися заходи з уніфікації служби пошти, телеграфу та телефону. Також у 1920 р. розпочалися заходи зі збору інформації про інженерів і техніків на Буковині з метою їх подальшого включення до складу технічного корпусу Румунії²⁹.

На засіданні Ради міністрів 24 березня 1921 р. обговорювалися організаційні питання спільно з Центральною комісією уніфікації, які були підняті на основі розпоряджень декретозаконів від 2, 3 та 8 квітня 1920 р. і стосувалися Трансильванії, Буковини та Бессарабії. В результаті було прийнято рішення, що з метою виконання закону про бюджет на 1921-1922 р. Генеральні секретаріати у Клузі, Чернівцях та Кишиневі замінюються Генеральними дирекціями. Ті департаменти, які на час рішення не були Генеральними секретаріатами в разі потреби могли бути внесеними до бюджету як такі. Передбачалося рішенням, що Генеральні дирекції у Клузі, Чернівцях та Кишиневі мали діяти як відділи центральних департаментів, а їх очільники мали права, прерогативи та зобов'язання Генеральних директорів міністерств. Пункт 4 рішення передбачав, що до законодавчої уніфікації Генеральні дирекції у приєднаних провінціях мають діяти на підставі місцевих законів, звертаючи увагу на розходження із законодавством Регату. При цьому при кожній Генеральній дирекції мав знаходитися делегований міністерством посадовець, у завдання якого входило забезпечення погоджених дій між центральним департаментом та генеральною дирекцією, повних і безперервних та фактично підготувати утвердження дирекцій. На розгляд міністрів залишали право діяти, якщо вважалося, що заходи

центрального органу принесуть більше користі, ніж місцеві. При цьому генеральні директори спільно з делегатами центральних департаментів утворювали регіональну комісію уніфікації, діючи у відповідності до законів. Голова комісії уніфікації виконував подвійну роль – з одного боку він на місці був представником уряду, а з іншого мав інформувати уряд про всі події на місці. Для цього мав право зв'язуватися напряму з усіма центральними департаментами та в кінці місяця направляти звіт до Центральної комісії з уніфікації про потреби та вжиті заходи з уніфікації, як і по необхідних пропозиціях³⁰. 16 квітня 1921 р. вийшло рішення Ради міністрів, яким призначали міністром без портфеля Д.Поповіча, який фактично очолював адміністрацію Буковини³¹. Деяко раніше 29 березня 1921 р. з подання міністра внутрішніх справ К.Арджетояну були підвищені у рангах службовці уніфікаційної комісії Р.Бубенічек, І.Цуркан, І.Зоммерманн, Ф.Кашевка, А.Медвігі, М.Бретфельд³². Міністерські повноваження у питаннях, що стосувалися Буковини покладалися також і на генерального секретаря у справах культів В.Георгіу³³. Наприкінці грудня 1920 р. були зроблені розпорядження і по підвищенню в рангах посадовців санітарної служби, переміщенню посадовців, зміні посад службовців Генерального секретаріату фінансів, генерального секретаріату у справах культів³⁴.

У Трансільванії уряд вже на початку 1919 р. розпочав заходи з процесу роззброєння робітничих гвардій. Проте навіть у національній гвардії серед солдатів простежувалися більшовицькі настрої, що можна було пояснити поширенням серед селян, з яких формувалися національні гвардії демократичних та патріотичних гасел. У січні 1919 р. в журналі операцій I стрілецької дивізії відзначалося, що солдати національної гвардії в Алба Юлії намагалися внести в армійські підрозділи революційні ідеї. Про поширення більшовицьких ідей в середовищі солдатів національних гвардій писав і В.Аріфяну. Саме ця ситуація і була причиною роззброєння гвардій та заміною їх регулярною армією. Особливо актуальним це стало після подій 13 грудня 1918 р. і у перші дні січня 1919 р. наказом румунського командування відзначалося, що впродовж 48 годин всі гвардії та легіони мають бути розпущені з передачею зброї армії.

Паралельно з цим керівна рада приєдналася до заходів уряду, які полягали у відновленні старих порядків. Так, 24 січня 1919 р. Керівна рада видала декрет №1, яким підтверджувала відновлення старих, часів габсбурзької монархії, порядків. Вже у першій половині лютого 1919 р. керівна рада розпочала розпуск румунських національних рад. При цьому в багатьох випадках такі дії були виконані швидко, але в ряді випадків вони функціонували до середини 1919 р. Власне проблема взаємин лежала і в площині рішення з Альба Юлії, яким не визначалося зобов'язання мешканців Трансільванії визнавати монархію. Власне В.Лівіану відзначає випадки відмов від роззброєння гвардій та складення присяги Фердинанду I. При цьому республіканськими гаслами часто користувалися угорські лідери, які діяли проти румунського уряду, часом навіть успішно. Так, у повіті Одоргеї 2 січня 1919 р. угорські комітети розпочали виступи на користь страйку проти призначення префекта румуна, а також проти приєднання Трансільванії до Румунії. Мали місце і сутички, як наприклад 8 (21) січня 1919 р. між румунською червоною гвардією та військовим патрулем у Брашові. Також відбувалися страйки, як страйк 10 січня 1919 р. на тютюновій фабриці у Клужі на знак протесту проти конфіскації призначених для робітників продуктів. У ніч на 9 (22) січня 1919 р. оголосили загальний страйк робітники металурги та службовці пошти. Цей страйк чиновники оголосили шовіністичними заходами мадярів спрямованими проти приєднання Трансільванії до Румунії³⁵.

Проблемою для уряду залишалася зовнішньополітична діяльність. Так, в період конфлікту з УРР втручання Великої Британії та США не завжди приймалося румунською стороною позитивно. Навесні 1919 р. добитися примирення між Румунією та Угорщиною намагалися за допомогою місії генерала Я.Сметса. Зокрема, з приводу телеграми генерала Я.Сметса про відведення румунських військ з лінії фронту 9 квітня (н.ст.) 1919 р. терміново збирався на нараду в Котрочень. На той час угорцям Сметс запропонував відійти на захід від демаркаційної лінії та зайняти нейтральнузонуфранко-англо-італійськимивійськами. Одночасно пропонував провести спільну конференцію чехо-словаків, австрійців, югославів та румунів для обговорення кордонів Угорщини у Празі чи Відні. Правда вже 15 квітня М.Ферекиде повідомив Д.Бретіану про своє розпорядження румунським

військам перейти лінію та виступити проти угорців, що нібито було зроблено без відома І.І.К.Бретіану. Правда А.Маргіломан визнав, що подібне не могло бути здійснене без домовленості між І.І.К.Бретіану та Ж.Клемансо, що вважав відповіддю на місію генерала Сметса. Станом на 22 квітня ситуація на угорському фронті розвивалася спрятливо для румунської сторони, хоча на 19 квітня мали місце значні втрати³⁶.

Станом на 21 травня велася мова про доволі близьку демісію уряду, адже доволі складною була позиція Румунії на мирній конференції. Уряду І.І.К.Бретіану доводилося проводити діяльність спрямовану на досягнення потреб країни на мирній конференції і 14 червня 1919 р. в Котрочень пройшло засідання Ради міністрів під головуванням Фердінанда I, на якому обговорили становище, в якому опинилася Румунія на мирній конференції та вирішили негайно викликати до Бухаресту І.І.К.Бретіану для наради. Висловлювалися і сподівання на потрібне для Румунії вирішення питання кордонів³⁷. Обговорення діяльності голови Ради міністрів мало місце також на засіданні уряду 8 липня. Також мала місце і авдієнція у короля, якому І.І.К.Бретіану представив звіт про свою діяльність. Проблеми, які виникли під час конференції створили урядову кризу, яка тривала до кінця літа 1919 р. При цьому тема була однією з обговорюваних у пресі, тому існував ряд думок, в тому числі і та, що кризу не вирішити зміною уряду. До того ж вважали, що криза є між румунським народом та мирною конференцією і вирішувати її не можна на шкоду народу. Крім того, на вересень очікували виборів до румунської Конституанти, першого парламенту “Великої Румунії”, що напевне дещо згладжувало очікування кризи. Кризу уряду як результат вирішення національних проблем подавав у своєму інтерв’ю і міністр Буковини І.Я.Ністор. До діяльності уряду ним додавалися також необхідність проведення аграрної та виборчої реформ³⁸. Проте, не зважаючи на кризу уряду, питання сьогодення вирішувалися з його членами. Принаймні у серпні 1919 р. делегація соціалістів на чолі з Г.Грігоровічем відвідала І.Я.Ністора та мала бесіду з приводу забезпечення продуктами харчування бідного населення Чернівців. Власне порозуміння досягли і для роздачі бідним призначалися два вагони пшеничного борошна та 3 вагони зерна³⁹.

На початку вересня 1919 р. мала місце урядова криза в державі, що проявлялося в розбіжності дій короля та голови уряду. Щоправда, єдність проявлялася у ставленні до позиції Румунії у зовнішньополітичній діяльності. Проте вже 12 вересня 1919 р. уряд І.І.К.Бретіану пішов у відставку. У пресі її пояснювали неможливістю досягнути бажаної угоди, непохитною позицією голови румунської делегації на мирній конференції. Сам голова Ради міністрів пояснював свою відставку відмовою Верховної ради великих держав визнати за Румунією умови угоди 1916 р.⁴⁰.

Обраний у листопаді перший повоєнний парламент надав можливість створити коаліційний уряд, який пропрацював з 1 грудня 1919 по 9 січня 1920 р. під керівництвом А.Вайди-Воевод та з 10 січня по 12 березня 1920 р. - Штефана Чічо-Попа. На своєму початковому етапі діяльності уряд зберіг на посадах ряд чиновників кабінету А.Вейтояну, зокрема це стосувалося департаменту внутрішніх справ впродовж 1-4 грудня. Остаточо ж уряд упорядкувався 5 грудня 1919 р., маючи у своєму складі 6 представників Румунської національної партії, 3 з Цереністської партії Бессарабії, 1 - з Демократичної партії об'єднання Буковини, тоді як генерали А.Авереску, Ришкану, др.І.Кантакузіно були включені як політичні особистості від Регату. Не мали свого представництва в уряді цереністи та націонал-демократи. Включення А.Авереску та О.Гоги до складу коаліційного уряду викликав деяке упереджене ставлення з боку Н.Іорги і в результаті мала місце демісія обох міністрів 15 грудня 1919 р. Проте останнє відкрило шлях до Міністерських крісел представникам Цереністської партії і 16 грудня 1919 р. присягу на вірність склали І.Мігалаке та І.Борча у якості міністра сільського господарства та маєтків і міністра освіти та культів відповідно. І.Борча в якості міністра намагався організувати уніфікацію та модернізацію освіти, пов'язавши її тісно з практикою, але короткий проміжок часу не дав змоги виконати всі завдання. Разом з тим зі своєрідним неприйняттям у якості міністра зіткнувся і І.Мігалаке. Щоправда, йому довелося зіткнутися із ситуацією, в якій мав місце розрив між прагненнями селян та діями держави. Відсутність аграрної реформи вела до соціального загострення. Саме тому парламентська комісія і приступила до розробки проекту закону про аграрну реформу⁴¹.

Вихід з уряду генерала А.Авереску привів до зміни міністра внутрішніх справ і ним став, за пропозицією Н.Іорги, Н.Лупу. Проте не все у діяльності нового міністра влаштовувало вищі кола. Так, 27 грудня 1919 р. міністр після висловлення на користь династії оголосив про скасування стану облоги і цензури. Загалом прихід Н.Лупу у владу розцінювався не інакше як «поворот вліво». Тим не менше Парламентський блок забезпечив у Регати прихід на пости префектів повітів представників цереністів і націонал-демократів. Така ситуація створювала прецедент для дій проти жандармерії. Після діяльності уряду А.Маргіломана на селі зберігалось стійке невдоволення жандармерією і міністр Н.Лупу запропонував не лише скоротити жандармерію, але й перевести її у підпорядкування адміністративним органам⁴².

Ще одна з пропозицій міністра внутрішніх справ стосувалася вирішення питання з житлом. Так, збільшення після війни міського населення та обмежені можливості з надання житла вели до зловживань з боку власників житла, то ж міністр запропонував проект закону згідно з яким до 23 квітня 1923 р. всі існуючі контракти на наймання площ залишалися в силі з встановленням 40-50% збільшення платні для житла та 180% - для клубів і т.п. Даний проект підтримала Цереністська партія, але король не поспішав його підписувати. Н.Лупу ж розіслав префектам повітів циркуляр з повідомленням про те, що незабаром проект потрапить до Палати депутатів⁴³.

13 січня 1920 р. в усьому Старому королівстві, за винятком Добруджі, було скасовано стан облоги та цензуру. Право на зібрання критикувалося з боку опозиції. У відповідь на це газета «*Țara nouă*» підтримала дії міністра, заявивши, що «порядок через застосування терору, так як його бачать ліберали, не входить до планів уряду». Та й загалом цереністи були задоволені, що міністр не використовує кулемети проти робітників⁴⁴. На загальному тлі діяльність Н.Лупу викликала загальне невдоволення, а король навіть вимагав заспокоїти міністра, про що згадував і Н.Іорга. Своє невдоволення діяльністю міністра голові палати депутатів висловила і королева. 12 лютого 1920 р. в парламенті Н.Лупу змушений був відповідати на інтерпеляції до нього депутатів. Тоді ж проти випадів газети «*Țara nouă*» відповідали Поп, Інкулєць та Голдіш⁴⁵. Та якою б не була оцінка діяльності Н.Лупу слід відмітити, що не завжди

він сприймався як міністр. Так, Генеральний штаб румунської армії, обминувши міністра внутрішніх справ, дав розпорядження командирі корпусу жандармів генералу Штефенеску вжити заходів проти робітників та селян. Одночасно представники місцевої влади у сільській місцевості організовували заходи проти соціалістів. Дії міністра засуджувалися і його колегами по уряду, як це мало місце у випадку з виступом А.Влада.

Серед заходів, які робили представники провінцій варто візначити спроби представників Ардялу добитися проведення в регіоні аграрної реформи за положеннями, подібними для Регату. Так, делегація на чолі з бароном Угроном мала вручити королю меморандум з вимогами стосовно цього. Одночасно делегація вимагала, щоб угорців отримали права в країні. Правда ситуація в Ардялі не вважалася, наприклад А.Маргіломаном, сприятливою, оскільки доволі багато службовців тут є жахливими⁴⁶.

Зміни в уряді відбулися внаслідок демісії 22 лютого 1920 р. А.Влада та 1 березня 1920 р. генерала Ришкану і В.Бонтеску. Так, 16 грудня 1919 р. до уряду увійшли І.Мігалаке та І.Борча, а 2 березня 1920 р. - генерал Мошою.

Листопадові 1919 р. вибори дозволили сформувати новий уряд Парламентського блоку (5 грудня), до складу якого увійшли представники Цереністеської партії, Національної партії, Націоналістично-демократичної партії, групи І.Ністора та групи П.Галіппи й І.Інкульця. Таким чином, було сформовано уряд, де домінували інтереси малої та середньої буржуазії, як й інтелігенції з демократичними поглядами. Уряд очолив А.Вайда-Воєвод. Тоді у одному з важливих питань, аграрному, було прийнято рішення у надзвичайно радикальній формі. Цьому завдячували призначенню на посаду міністра володінь та сільського господарства І.Мігалаке. Таке рішення, про передачу землі в руки тих, хто на ній працює, передбачало чергову модифікацію конституції, перегляд декретів-законів з аграрної реформи. Вже 6 березня 1920 у Раді міністрів розглядався проект аграрної реформи І.Мігалаке. Ним передбачалася експропріація землі в маєтках понад 100 га, хоча в окремих випадках дозволяли збереження володінь у 200-250 га. Впродовж 5 років експропрійовану землю мали розподілити між селянами у розрахунок створення господарств величиною 3-5 га. Проте 12 березня 1920 р. король відмовився погодити закон, а 13 березня уряд Парламентського блоку змінив новий⁴⁷.

Пояснюють це фактом, що намагання уряду виступити з проектами законів з аграрної реформи та найму житла змусили націонал-лібералів до протидії. Зокрема, не маючи можливості особисто І.І.К.Бретіану вирішив у цьому питанні використати А.Авереску. На початку березня 1920 р. відбулася зустріч двох діячів, під час якої А.Авереску дав зобов'язання провести аграрну реформу в рамках декрету грудня 1918 р., а І.І.К.Бретіану пообіцяв привести його в уряд з метою подолання «загрози цереністів». Саме тоді, вважаючи, що уряд Парламентського блоку завершує своє існування Н.Іорга порадив І.Мігалаке подати у відставку, що той зробив вранці 12 березня, створивши парламентаріям можливість вільно представити проекти законів, запропоновані представниками Цереністської партії⁴⁸.

Проте ці дії цереністів у парламенті лише пришвидшили хід подій. Питання з урядом Парламентського блоку було вирішене, адже ще 25 лютого 1920 р. Фердинанд I у бесіді з А.Маргіломаном заявив про своє бажання мати більш спокійний уряд. При цьому мотивом він вважав переговори, що їх вів глава уряду у Лондоні з Чічерінім без консультацій з королем. Власне 13 березня 1920 р. король підписав декрет про відставку уряду та призначення генералу А.Авереску на пост глави Ради міністрів. Того ж дня новий глава уряду виступив у парламенті з промовою, виклавши завдання нового уряду та зауваживши, що основним є завдання не дати похитнути соціальні основи держави. Того ж дня на 10 днів було призупинено діяльність парламенту. Проте 18 березня до складу уряду були включені В.Голдіш та О.Гога, а також розраховували на прибуття на пост міністра фінансів М.Кантакузіно з Ясс. Також очікували, що уряд отримає парламентську більшість⁴⁹.

У березні 1920 р. проводилися роботи з уніфікації системи управління країною і були скасовані керівні органи у Бессарабії, Буковині та Ардялі. Практично уряд перебирав на себе всі повноваження в управлінні⁵⁰.

Правки в організаційній структурі Ради міністрів було зроблено декрето-законом від 20 квітня 1920 р. Ним всі бюро у складі президії Ради міністрів об'єднувалися під керівництвом генерального секретаріату у Адміністративну та політичну дирекції. До складу адміністративної дирекції входили кабінет голови ради

міністрів, канцелярії голови, бюро обліку та персоналу. Політична дирекція складалася з бюро політичних справ, бюро петицій, бюро преси. Якщо кабінет займався особистою кореспонденцією президента та аудієнціями, то канцелярія виконувала всі роботи необхідні для подачі королю, в раду та парламент. Бюро займалося питаннями руху вищого та нижчого персоналу, управління фондами президії та ін. У віданні бюро з політичних справ знаходилися листування голови ради з різними міністерствами з питань внутрішньої та зовнішньої політики, з представниками зарубіжних країн, листуванням зі спеціальними місіями⁵¹.

30 квітня 1920 р. вийшов закон про створення Міністерства праці та соціального захисту, до складу якого входили і центральна каса соціальної допомоги, генеральна дирекція праці, дирекція міської кооперації, соціальний музей, генеральна дирекція соціальної допомоги, юридичного відділу, дирекції бухгалтерії та персоналу⁵².

23 квітня 1920 р. було засновано Робітничу касу службовців та робітників Румунських залізниць⁵³. Одним з моментів, який поповнив рішення уряду стало парламентське рішення про запровадження 24 січня (ст.ст.) національним святом єдності всіх румунів, а вже 5 лютого було обговорено модифікацію церкви. Так, ішла мова про створення православної автокефальної церкви у складі церков Рєгату, Бессарабії, Буковини, Ардялу, Банату, Кришани та угорських земель. Верховною владою у новій церкві ставав Святійший синод Православної автокефальної церкви Румунії. Кожна з провінцій мала право направити делегатів до вищої консисторії, зокрема з Буковини направляли 3 членів консисторії з Чернівців та 1 делегата від теологічного факультету Чернівецького університету. У числі делегованих опинився і Н.Котлярчук⁵⁴. В галузі зовнішньої політики уряду важливим залишалося питання створення майбутнього військового союзу. Так, на жовтень 1920 р. польська сторона неприхильно ставилася до ідеї «Малої Антанти» в викладі Т.Іонеску, який на той час займав посаду міністра закордонних справ. Власне після візиту польського консула Лінде до Н.Іорги, останній констатував, що Югославія ніколи не виступить проти Радянської Росії, а Румунія і самостійно зможе протистояти Угорщині. Сам Н.Іорга вважав, що для Румунії бажаний тісніший зв'язок з Польщею⁵⁵.

Як продовження даної ситуації доцільно згадати про події початку квітня 1921 р, коли Т.Іонеску підписав від імені Румунії оборонний союз з Румунією після триденної дискусії. Він передбачав військову співпрацю у випадку неспровокованого нападу на східному кордоні обох держав. Тоді ж англо-польську угоду бачили як можливість отримання оборонного союзу у ширшому сенсі⁵⁶.

У листопаді 1920 р. перед відкриттям зимової сесії парламенту голова Ради міністрів говорив про добрі взаємини з країнами Антанти та згадував про спробу порозумітися з Радянською Росією. Однак, це порозуміння стосувалося прохання не пускати на територію Румунії та не створювати діючих частин з підрозділів армії генерала П.Врангеля. Говорив голова уряду про проблеми румунської валюти та залізничного транспорту, обіцяючи налагодити його діяльність⁵⁷.

Уряду Румунії дійсно доводилося у його діяльності після війни вирішувати ряд проблемних питань, адже період 1919-1920 рр. характеризувався високим рівнем безробіття та великими цінами. Для прикладу станом на 1921 р. проти 1914 р. ціни на овочі зросли на 886 %, сир – 910 %, телятину – 989 %, картоплю – 1005 % і т.п. При цьому заробітна плата кваліфікованого робітника складала у 1919 р. 1,9-3,68 лей за годину, робітниць – 1,8-2,47 лей, а некваліфікованого – 0,98-2,31 лей, робітниць – 0,8-1,59 лей за годину, тобто фактичне збільшення платні відбулося на 346-843 %. Безробітні у січні 1921 р. склали у Трансільванії 100 тис. чол. лише на лісопилнях.

З іншого боку мала місце концентрація капіталу у цей час, адже у 1919-1921 рр. число промислових асоціацій у Старому королівстві зросло на 189 % із збільшенням капіталу у 4,5 раз, у Трансільванії – це зростання становило 141 % та 10 разів. Крім того, у 1917-1923 рр. В країні відбулася заміна німецького та австро-угорського капіталу у гірничовидобувній промисловості англійським, французьким та американським капіталом, що особливо стало помітним у нафтовидобувній промисловості. При цьому румунський капітал у даній галузі становив 8 %. Складністю для уряду залишався бюджетний дефіцит повоєнних років, який у 1918-1920 рр. склав сумарно 4 414 млн. лей. Високою залишалася інфляція і якщо на кінець грудня 1919 р. у

обігу було банківських білетів на суму 4 431, 3 млн. лей, то через рік цих білетів вже випустили в обіг на суму 10 096 млн. лей. Ускладнювалася економічна ситуація і перевищенням імпорту над експортом і різниця тут складала понад 7 млн. лей. Фінансова криза позначилася на виплаті заробітної плати, коли затримки її мали місце в різних регіонах. Пояснювати це можна перевищенням витрат над прибутками, адже державні витрати у квітні-вересні 1919 р. склали 1 451 млн. лей при прибутках 411,9 млн. лей. У цей же період скоротилося видобування кам'яного вугілля, скоротилися обсяги виробленого бензину. Однак при цьому окремі банки розгортали свою діяльність. Зокрема, станом на березень 1920р. банк «Мармарош, Бланк і Ко» при участі А.Бланка відкривав відділення у Нью-Йорку, маючи на той час також відділення у Парижі, баланс якого становив 20 млн. франків. Правда саме цей банк у Яссах у 1929 р. стане об'єктом нападок студентів-кузистів⁵⁸. Не менш критичною була і ситуація в сільському господарстві, де скоротилися засіяні площі, наприклад під пшеницею до 63 % від довоєнного рівня⁵⁹.

Невдоволення вели до виступів і уряду доводилося застосовувати репресивні заходи стосовно профспілкового руху. Проводилися арешти у Яссах, Бакеу, Пятра Нямц, Фелтічень, Пітешть, Плоешть. При уряді А.Вайда-Воєвод було запроваджено стан облоги, цензуру, закриття профспілкових та партійних локалів. 26 травня 1921 р. В парламенті проголосували за “Закон про професійні товариства”, яким визначалася сфера діяльності профспілок саме як захист та розвиток професійних інтересів. Сферою діяльності професійних товариств були питання промисловості, комерції, сільського господарства, технічні, економічні, культурні питання. Законом не визнавалася профспілки, які засновували діяльність на основі класової боротьби. Крім того профспілкам радили проголошувати автономію від політичних партій⁶⁰. З обмеженнями було пов'язано і заборони на поширення ряду газет, серед яких опинилися угорські видання “*Magyar irredenta*”, “*Pesti Nirlap*”, “*Magyarsag*”, “*Nemzeti Ujsag*”, “*Jovo*”. Обмеження та заборони стосувалися газет, що видавалися у Канаді, Німеччині, Австрії, з особливою увагою до комуністичних чи націоналістичних газет⁶¹.

Приєднання Бессарабії до Румунії та її перебування у складі країни дало змогу встановити характер складу населення, в якому у 1930 р. було 1 806 тис. румунів (63,02%), 569 тис. рутенів, 183 тис. євреїв, 140 тис. болгарів, 81 тис. німців та ін.⁶² Також завданням адміністрації стало приведення в порядок законодавчої бази, адже уніфікованого законодавства Бессарабія не мала. Це змусило прийняти ряд законів, яких у 1918-1919 р. було 16 і до яких в період уніфікації додалися ще цивільний кодекс, Комерційний кодекс, Закон про суддів та ін. та запустити в дію з 9 жовтня 1919 р. систему румунського законодавства. На виконання законів з уніфікації у Кишиневі створено Апеляційний суд та відкрито судові установи у 9 повітових центрів⁶³.

У одному зі звітів голови дипломатичної місії УНР К.Мацієвича у 1920 р. давалася оцінка політичному становищу Бессарабії у складі Румунії, яке визначалося як поступове скасування автономії. Спроби політичних груп утримати автономію були непослідовні та ненаполегливі через страх політичних репресій. Діяльність комуністичних агітаторів, за словами посла, не приймалася більшістю населення, яким добре була відома ситуація у більшовицькій Росії від втікачів⁶⁴.

У церковному плані також відбулися зміни, які привели до відокремлення від Кишинівської митрополії єпископств Хотинського-Бельцького та Четатя-Алба-Ізмаїльського⁶⁵. Для освітніх закладів та церкви у приєднаних провінцій помітну роль відігравали рішення міністра освіти і культів кінця 1920 р. Про визнання румунської офіційною мовою шкільних установ та церкви. Освітні заклади у Бессарабії було переведено на румунську мову викладання і до 1940 р. початкових шкіл нараховувалося 2 628 з 4 653 класами та 7561 вчителем і майстром. На 1939 р. у школі навчалися 347 747 учні. Поруч з 2059 румунськими початковими школами діяли у 1939 р. 81 німецька та 2 єврейські. Для потреб початкової школи було відкрито у Кишиневі жіночу та чоловічу вчительські семінарії. Окрім них діяли 12 ремісничих шкіл та 13 гімназій і індустріальних ліцеїв. Середня освіта була представлена 17 чоловічими ліцеями, 9 жіночими ліцеями та 24 гімназіями та іншими середніми школами. На 1940 р. Число учнів в них становило 17 350 осіб⁶⁶.

В галузі сільського господарства Бессарабія дійсно залишалася провідною, адже давала доволі багато зернових. Наприклад, у 1938 р. в усіх дев'яти повітах було зібрано 34 434 вагонів пшениці, 11 870 жита, 22 909 вагонів ячменю, 2.126 вівса, 200 тис. вагонів кукурудзи. Вирощування зернових здійснювалося і під егідою урядової допомоги щодо збільшення посівних площ та валорифікації продукції, зниження тарифу залізниці.

Окрім зернових у Бессарабії культивувалися технічні культури, зокрема льон, коноплі, бавовна. На другому місці знаходилися тваринництво та садівництво, зокрема у долині Дністра від Бендер (Тігини) до Четатя Албе. Останнє давало виноград і яблука на експорт, як продукцію другого плану. Крім того, виноробна продукція потребувала для перевезення 1,5 – 2 тис. вагонів, а фрукти вивозилися 5-6 тис. вагонів. У період з 1928 по 1937 р. вартість продукції фруктів склала понад 900 млн. лей, маючи в середньому по 100 млн. лей на 10 тис. га. Зернові ж давали на 400 тис. га середній показник у 195 млн. лей на рік. Займалися також і вирощуванням худоби, хоча особливих змін у порівнянні з періодом до Першої світової війни тут не відбулося.

Уряд А.Авереску також займався питанням проведення аграрної реформи і це стосувалося в першу чергу, визначення пропорцій реформи та законодавчого її змісту. складність полягала в тому, що в уряді було три концепції реформи. Самого глави уряду, який пообіцяв землю солдатам, а фактично задовольнити земельні потреби всіх, концепція К.Арджетояну, який схилився до обмежень селянського землеволодіння, концепція К.Гарофліда, якою передбачалося наділення землею частини селян. Правда і остання концепція, яка знаходилася посередині між першими двома, не влаштовувала як представників політичних партій, так і крупних землевласників. Щоправда, визнати радикальність позиції К.Гарофліда неможливо, оскільки і програма Народної партії у її аграрній частині, представляла собою певні зменшення власних обіцянок проти програми 1918 р. та й сам К.Гарофлід приймався як захисник інтересів крупних власників. Загалом же закон про аграрну реформу став проявом компромісу А.Авереску, К.Гарофліда та лібералів. Підготовка законодавства по аграрній реформі ве-

лася і через обговорення закону про громадські вигони. Мало місце і протистояння проектам І. Мігалаке, П. Бужора. Останній виходив з ідеї перетворення земельного наділу у повноцінну власність селянина.

Обговорення проекту аграрного закону проходило в умовах боротьби в обох палатах парламенту та на тлі розвитку революційних подій. Можливо останні процеси змусили уряд поспішати та подати 21 лютого 1921 р. на розгляд Сенату проекти законів з аграрної реформи у Мунтенії, Молдові, Добруджі. Принаймні це стосувалося положення про регіон, де на основі декрету 1918 р. експропріювали 1 553 547 га та мали додатково експропріювати 450 тис. га. Власне небажання проводити «механічну експропріацію» стало однією з причин градації крупних землеволодінь, як і визначення розмірів наділення землею селянських господарств та господарств колоністів. Встановлювалися законом умови формування ціни на землю та терміни сплати за неї селянами⁶⁷. Хоча недосконалість закону і мала місце, все ж прийняття закону про аграрну реформу стало одним з досягнень уряду А. Авереску, що використовувалося і в подальшій політичній боротьбі.

У рамках аграрної реформи було експропріювано 1 829 046 га і використано для надання землі 357 015 селянам. Проблемою була заборгованість по податкам, яка склала понад 3,5 млрд. лей, більшість з яких припадала на господарства розміром до 10 га. Проблему намагалися вирішити з допомогою закону про конверсію боргів, запровадження якого знижувало борги до 1 751 млн. лей⁶⁸.

Для Бессарабії, яка була сусідньою територією з СРСР проблемою залишався розвиток шляхів сполучень. Так, Ч. Е. Кларк відзначав свого часу, що від російського володарювання Бессарабія успадкувала лише 40 миль доброго шосе, при тому, що загальна довжина всіх видів доріг у цій провінції складала 4 тис. миль. Правда іншу інформацію знаходимо у додатку до роботи з історії Бессарабії, де І. Я. Ністор вказує на наявність забрукованого шосе довжиною 201,583 км та невеликі ділянки брукованого шосе в поганому стані загальною довжиною 110, 509 км. Фактичною відповіддю на такий стан доріг стали роботи з їх впорядкування, звісно далеко не масштабні. Тож вже у 1919-1920 рр. було нала-

годжено сполучення Кишинів-Гуш. Роботи на даному відтинку були завершені у 1921 р., адже з 84 км дороги 60 довелося будувати заново. Крім того, на початок 20-х років проблема шляхів була пов'язана і з потребою їх відновлення після війни. Основна частина робіт проводилася в першу чергу у північній та центральній частинах Бессарабії. Як результат до 1940 р. в Бессарабії загальна довжина шосейних доріг з покриттям становила 77 126 км, тоді як довжина доріг забрукованих 1 029 319. До них додавалися 4 105 наново споруджених мостів. Загалом тільки приклад Бессарабії давав підстави Ч.Е.Кларку говорити про необхідність поліпшення дорожнього покриття у зв'язку з потребою розширення автомобільного транспорту. Останій у Румунії початку 30-х років вважався представленим у більшості випадків автомобілями переважно американського виробництва (80%). Велися роботи і на залізничній лінії, яку приводили до європейського стандарту, замінювали мости. Реконструювали лінію Унгени-Кишинів-Тігіна, Рені-Роминешть-Четатя Албе, Рені-Роминешть-Прут. Збільшено було рухомий парк, кількість поїздів на ряді напрямів та швидкість їх пересування. Практично у розвиток залізниці в Бессарабії у період 1918-1940 рр. було вкладено 2 млрд.лей, з яких 65 млн. пішло на приведення залізниці до ладу, будівництво мостів – 80 млн.лей, т.п. Власне ситуація, яка існувала після війни особливо не змінилася у пізніший період і у першій половині 30-х років для уряду бачили актуальною організацію роботи з впорядкування шосейних шляхів, в т.ч. за допомогою США⁶⁹.

Врешті у галузі адміністративного управління в Бессарабії перейшли до уніфікації у 1919 р., коли королівським декретом скасовувалася діяльність земських управ та зібрань і запроваджували інтеримарні комісії. Дещо пізніше, 19 травня 1919 р., відбулося призначення королем префектів повітів на Буковині⁷⁰.

З 1923 р. в Бессарабії було запущено закони по праці та створено Регіональний інспекторат праці й субінспекторати у повітових центрах. У Кишиневі, Белць, Оргеї, Четатя Албе були відкриті відділи з працевлаштування. 1931 р. були створені робочі комісії у портах Ізмаїл, Кілія, Рені, Леова, а 1933 р. засновано у Кишиневі суд з питань праці. Інший виник у Белць у 1938 р. Робітнича палата у Кишиневі заснована 1932 р. і на 1939 р. в ній нараховувалося 34 814 членів, з яких

20 667 робітники, 6 983 приватні службовці, 7 174 ремісники. Для підготовки кваліфікованих ремісників і робітників були створені учнівські школи у Кишиневі, Белць, Оргеї, Тігіні, Резіні та ін.⁷¹.

Проблеми аграрних відносин змушували реагувати владу відповідним чином, щоб ситуація не вийшла з під контролю. Так, ц травні 1919 р. мав місце інцидент з мешканцями Стулпикань та Остра у повіті Кимпулунг, де прогнали секретаря з аграрних питань⁷². Крім того, І.Інкулець залишався на позиціях визнання аграрної реформи у Бессарбії національною та відзначав земельні відносини як такі, що сформувалися в умовах революції 1917 р.⁷³

З боку уряду у зв'язку із заходами 26 липня 1924 р. міністр закордонних справ І.Г.Дука зробив заяву та назвав стан облоги превентивним заходом уряду. Ряд зарубіжних видань, зокрема грецька "*Eleftheron Vima*" писали про появу у системі управління Румунією диктаторських рис. Вийняткові дії уряду виправдовувалися зовнішньою загрозою, хоча ззовні їх розцінювали і як наступ на свободи⁷⁴.

Та разом з тим в планах уряду залишалася потреба зміцнення уявлення населення про характер держави, виконане в необхідному для уряду способі. Саме це і змушувало звертати увагу на проведення пропагандистської діяльності, особливо на нещодавно приєднаних територіях. Звісно основним завданням ставала пропаганда патріотичних ідей, для чого мали застосовуватися різні засоби. В такій діяльності центральна влада мала намір опиратися на допомогу представників місцевої влади. Планували різні форми ведення пропаганди для мирного та воєнного часу, як і встановлювали контрпропагандистські заходи⁷⁵.

Грудень 1921 р. проходив під знаком пошуку нового уряду, що вивело в число кандидатів на пост голови Ради міністрів Т.Лонеску. Врешті 18 грудня було створено уряд, до складу якого увійшли перебіжчики з Народної партії М.Думітреску та Міронеску. Критику А.Маргіломана викликала відсутність представлення кабінету парламенту. Можливо критичну заяву політик робив під впливом відмови короля надати місце голови зведеної Ради міністрів А.Маргіломану, пояснивши це відсутністю партії під його керівництвом. При обговоренні проблеми уряду 24 грудня 1921 р.

з А.Авереску та Ю.Маніу в А.Маргіломана говорили про відмову від роботи (А.Авереску) та про нейтральну позицію в разі швидкого проведення виборчого закону (Ю.Маніу). З боку А.Авереску робилися заяви про потребу концентрованого уряду, який би зайнявся виборчим і фінансовим законами, здійснив би три перегляди документів (в першу чергу Конституції) і був би очолений нейтральними особами - Флондором, Маніу чи кимось із суддів⁷⁶.

Пошук кращого варіанту складу уряду став завданням преси і політиків наприкінці 1910-х - початку 1920-х років. Через це піднімалися питання про вибір між партійним та коаліційним урядами. Визнавали також, що партійний уряд є вигідним в тому випадку, коли партія є достатньо чисельна та добре організована. Коаліційні уряди бачили можливими там, де партії були організовані за соціальними класами. Однак, позиція окремих румунських авторів початку 1920-х років полягала у сумнівах, щодо можливості діяльності коаліційних урядів. Ця проблема витікала з різних програм політичних партій та неможливості на цій підставі дій коаліційного уряду та й існування певної загрози з його боку⁷⁷.

Таким чином, на завершальному етапі війни Румунія змушена була приймати рішення про укладення сепаратного мирного договору, в період переговорів щодо якого піднімалися питання про усунення ряду осіб, починаючи з короля та завершуючи високопосадовцями країни, від керівництва країною. Тим не менше саме звинувачені особи створили умови для діяльності пронимецького уряду А.Маргіломана, якому вдалося зберегти існування країни. Зростання авторитету короля в умовах поразок пояснюється рішенням щодо приєднання Бессарабії. Діяльність посадовців на місцях після завершення війни визначалася частково місцевими умовами, частково розпорядженнями зі столиці. Поступово в управлінні територіями було приведено до правила керівництва всіма територіями за принципом централізації, де уряд відігравав провідну роль. Період 1919-1921 рр. дозволив вгамувати побажання нових політичних партій щодо управління країною та забезпечити прихід до влади політичних сил, які за власним баченням реалізовували уніфікацію країни в політичному, адміністративному, судовому плані.

Примітки:

¹ Istoria Românilor. - Vol. VII. - T. II: De la Independență la Marea Unire (1878-1918) /Coord. Gheorghe Platon. - București: Editura Enciclopedică, 2003; Istoria Românilor. - Vol. VIII: România întregită (1918-1940) /Coord. Prof. I.Scurtu. - București: Editura Enciclopedică, 2003; Liveanu V. 1918. Din istoria luptelor revoluționare din România. - București: editura politică, 1960; Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926). - București: Editura Literă, 1975; Scurtu I. Istoria românilor în timpul celor patru regi: 1866-1947. - Vol. II: Ferdinand I. - București: Editura Enciclopedică, 2011; Scurtu I. Regele Ferdinand. - București: Editura Enciclopedică, 2016.

² Iorga N. Memorii. - Vol. II: Însemnări zilnice Maiu 1917 - Mart 1920. Războiul național. Lupta pentru o nouă viața politică. - București: editura „Națională”, [1930]; Marghiloman A. Note politice: 1897-1924. - Vol. II: 1916-1917. - București, 1927; Marghiloman A. Note politice: 1897-1924. - Vol. III: 1917-1918. - București, 1927; Duca I.G. Memorii. - Vol. III: Războiul. - Partea I: 1916-1917. /Ediție și indice de Stelian Neagoe. - București: Editura Machiavelli, 1994.

³ Marghiloman A. Note politice: 1897-1924. - Vol. III: 1917-1918. - București, 1927. - P. 327, 337-338, 364, 386, 443; Scurtu I. Regele Ferdinand. - București: Editura Enciclopedică, 2016. - P. 101-136; Wolbe E. Ferdinand I întemeietorul României Mari: o biografie./Traducere din germană de Maria și Ion Nastasia. Prefața de G.. Badea-Păun. - București: Humanitas, 2011. - P. 173-182; Averescu A. Notițe zilnice din război 1914-1918. - București, 1938. - P.224-228; Maria, Regina României Povestea vieții mele /Ediția a II-a. - Iași: Moldova, 1991. - V. III. /Argument de Gh. Buzatu, Trad. de M. Miller-Verghy. - P. 317, 323-326, 340; Arhivele Naționale ale României. - Fond Casa Regală, 726. - Dosar Nr. 77/1918. - Fila 1.

⁴ Marghiloman A. Note politice: 1897-1924. - Vol. III: 1917-1918. - București, 1927. - P. 324, 339, 380-381, 395, 439, 443-444, 448-449, 453, 491, 493, 517-518.

⁵ Duca I.G. Memorii. - Vol. IV: Războiul. - Partea a II-a: 1917-1919. /Ediție și indice de Stelian Neagoe. - București: Editura Machiavelli, 1994. - P. 108-115; Marghiloman A. Note politice: 1897-1924. - Vol. III: 1917-1918. - București, 1927. - P. 534-535, 536, 538, 539.

⁶ Duca I.G. Memorii. - Vol. IV: Războiul. - Partea a IIa: 1917-1919. /Ediție și indice de Stelian Neagoe. - București: Editura Machiavelli, 1994. - P. 144-154; Marghiloman A. Note politice: 1897-1924. - Vol. III: 1917-1918. - București, 1927. - P. 547, 555, 560,

⁷ Duca I.G. Memorii. - Vol. IV: Războiul. - Partea a IIa: 1917-1919. /Ediție și indice de Stelian Neagoe. - București: Editura Machiavelli, 1994. - P. 155, 167-173; XVII. Adresa de protestare a fostului guvern Marghiloman și a partidului conservator către Rehe, privitor la anularea lucrărilor Parlamentului din 1918 //Marghiloman A. Note politice: 1897 - 1924. - Vol. V: 1920-1924. - București:Editura Institutului de arte grafice "Eminescu", 1927. - P. 240-241.

⁸ Duca I.G. Memorii. - Vol. IV: Războiul. - Partea a IIa: 1917-1919. /Ediție și indice de Stelian Neagoe. - București: Editura Machiavelli, 1994. - P. 179-187; Marghiloman A. Note politice: 1897 - 1924. - Vol. IV: 1918-1919. - București:Editura Institutului de arte grafice "Eminescu", 1927. - P. 171-172.

⁹ Юрченко А. Хотинское восстание: К истории борьбы крестьян северной Бессарабии против австро-венгерских и румынских оккупантов в 1918-1919 гг. - К., Политиздат Украины, 1948. - С. 38-41.

¹⁰ Див.: Юрченко А. Хотинское восстание: К истории борьбы крестьян северной Бессарабии против австро-венгерских и румынских оккупантов в 1918-1919 гг. - К., Политиздат Украины, 1948. - С. 55-82.

¹¹ Burac A. Presa și delegația României la Conferința de pace // Glasul Bucovinei. - 1919. - 1/14 febr. - Nr. 72; Liveanu V. 1918. Din istoria luptelor revoluționare din România. - București: editura politică, 1960. - P. 623-624.

¹² Agrigoroaiei I. De la decrete-legi de expropriere din 1918 la proiectul legii pentru reforma agrară din 1921 //Analele științifice ale Universității "Al.I.Cuza" din Iași. - Serie nouă. - Secțiunea III: a. Istorie. - Tomul XXVII. - Anul 1981. - P.69-70.

¹³ Clark Ch.U. United Roumania. - New York: Dodd, Mead and Company, 1932. - P. 358.

¹⁴ Duca I.G. Memorii. - Vol. IV: Războiul. - Partea a IIa: 1917-1919. /Ediție și indice de Stelian Neagoe. - București: Editura Machiavelli, 1994. - P. 206-219; Clark Ch.U. United Roumania. - New York: Dodd, Mead and Company, 1932. - P. 365-366.

¹⁵ Marghiloman A. Note zilnice: 1897-1924. - Vol. IV: 1918-1919. - București, 1927. - P.256-257; Duca I.G. Memorii. - Vol. IV: Războiul.

- Partea a IIa: 1917-1919. /Ediție și indice de Stelian Neagoe. - București: Editura Machiavelli, 1994. - P. 227, 239, 241; Clark R. Sfință tinerețe legionară. Activismul fascist în România interbelică /Traducere de M.-A. Hazaparu. - Iași: POLIROM, 2015. - P. 34.

¹⁶ Documentul Nr.42 //Iancu Flondor, Bucovina și România Mare. Documente și scrisori /Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de A. Popescu; Prefață de M.Neamțu;; Cuvânt înainte de M.I.Miclescu. - București: Humanitas, 2017. - P. 138-140; Documentul Nr. 43 //Ibidem. - P. 141-144; Documentul Nr. 44 //Ibidem. - P. 145.

¹⁷ Documentul Nr. 51 //Iancu Flondor, Bucovina și România Mare. Documente și scrisori /Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de A. Popescu; Prefață de M.Neamțu; Cuvânt înainte de M.I.Miclescu. - București: Humanitas, 2017. - P. 149-150.

¹⁸ Ibidem. - P. 151.

¹⁹ Purici Șt. Iancu Flondor (1865-1924). O viața în slujba dreptății // Codrul Cosminului. - 2004. - Nr. 10. - P. 267.

²⁰ Documentul Nr. 52 //Iancu Flondor, Bucovina și România Mare. Documente și scrisori /Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de A. Popescu; Prefață de M.Neamțu; Cuvânt înainte de M.I.Miclescu. - București: Humanitas, 2017. - P. 152-161; Documentul Nr. 60 //Ibidem. - P. 170-171; Documentul Nr. 62 //Ibidem. - P. 172-173; Glasul Bucovinei. - 1919. - 15 Apr. - Nr. 121. Ediție speciale; Morariu A. Reflexiuni asupra adunării d-lui Dr. I.Flondor //Glasul Bucovinei. - 1919. - 5 Iunie. - Nr. 159; Rotică G. "Aspirațiile" Bucovinei //Glasul Bucovinei. - 1919. - 27 Apr. - Nr.130.

²¹ Arhivele Naționale ale României. - Fond Casa Regală. 726. - Dosar Nr. 11/ 1919. - File 1-5.

²² Document Nr. 56 //Iancu Flondor, Bucovina și România Mare. Documente și scrisori /Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de A. Popescu; Prefață de M.Neamțu; Cuvânt înainte de M.I.Miclescu. - București: Humanitas, 2017. - P. 165-168.

²³ Marghiloman A. Note politice: 1897 - 1924. - Vol. IV: 1918-1919. - București:Editura Institutului de arte grafice "Eminescu", 1927. - P. 414-415, 420-424.

²⁴ Monitorul Bucovinei. – Fascicula 25. Supliment. – 1920. – 22 Aprilie n. – P.241.

²⁵ Deceziune Ministerială //Monitorul Bucovinei. – Fascicula 25. Supliment. – 1920. – 22 Aprilie n. – P.241-242; Președinția Consiliului

de Miniștri: Regulament pentru funcționarea comisiunilor de descărcare a serviciilor publice din teritoriile alipite și unificarea lor cu vechiul Regat //Monitorul Bucovinei. – Fascicula 26. - 1920. – 24 Aprilie n. – P. 101.

²⁶ Monitorul Bucovinei.- Fascicula 29. – 1920. – 8 Maiu n. – P. 289-290; Monitorul Bucovinei. – Fascicula 68. Supliment. – 1920. – 31 Decembrie n. – P.669; Economu R. Unirea Bucovinei 1918. – București: Editura Fundației cultural Române, 1994. – P.76-77.

²⁷ Manifest către națiunea Română din Transilvania, Banat, Crișana, Sătmăre și Maramureș //Maniu I. Unirea Ardealului. Conferință ținută la Radio-București în 24 Ianuarie 1934. - Cluj, 1934. - P. 25-26.

²⁸ Manifest către națiunea Română din Transilvania, Banat, Crișana, Sătmăre și Maramureș //Maniu I. Unirea Ardealului. Conferință ținută la Radio-București în 24 Ianuarie 1934. - Cluj, 1934. - P. 30-36.

²⁹ Deciziune Ministerială //Monitorul Bucovinei. – Fascicula 47. – 1920. – 31 August n. – P.158; Deciziune Ministerială //Monitorul Bucovinei. – Fascicula 37.Supliment. – 1920. – 28 iunie. – P.369-370; Publicațiunea //Monitorul Bucovinei. – Fascicula 38. Supliment. – 1920. – 5 Iulie n. – P. 377.

³⁰ Consiliul de miniștri //Monitorul Bucovinei. – Fascicula 13. – 1921. – 29 Aprilie n. – P.54-55.

³¹ Monitorul Bucovinei. – Fascicula 13. – 1921. – 29 Aprilie n. – P. 49.

³² Monitorul Bucovinei. – Fascicula 12. – 1921. – 8 Aprilie n. – P. 139.

³³ Deceziune ministerială //Monitorul Bucovinei. – Fascicula 1. Supliment. – 1921. – 13 Ianuarie n. – P.1.

³⁴ Monitorul Bucovinei. – Fascicula 1. Supliment. – 1921. – 13 Ianuarie n. – P.1-3.

³⁵ Liveanu V. 1918. Din istoria luptelor revoluționare din România. – București: editura politică, 1960. - P. 628-630.

³⁶ Marghiloman A. Note politice: 1897 - 1924. - Vol. IV: 1918-1919. - București:Editura Institutului de arte grafice “Eminescu”, 1927. - P. 287-288, 291, 298.

³⁷ Consiliul de miniștri de la Cotroceni //Glasul Bucovinei. - 1919. - 17 Iunie. - Nr. 168; Dela consiliul de miniștri de Sâmbătă trecută // Glasul Bucovinei. - 1919. - 20 Iunie. - Nr.171; Marghiloman A. Note politice: 1897 - 1924. - Vol. IV: 1918-1919. - București:Editura Institutului de arte grafice “Eminescu”, 1927. - P. 322, 327.

³⁸ Burca A. Aspectul adevărat al crizei ministeriale //Glasul Bucovinei. - 1919. - 27 Iulie. - Nr.202; I.T. Interview cu dl. Dr. Nistor ministrul Bucovinei //Glasul Bucovinei. - 1919. - 31 Iulie. - Nr. 205;

³⁹ O delegație socialistă la dl. Ministru-delegat I.Nistor //Glasul Bucovinei. - 1919. - 6 August. - Nr. 209.

⁴⁰ Consiliu de miniștri în București //Glasul Bucovinei. - 1919. - 10 Iulie. - nr. 187; Criza la Conferința păcii //Glasul Bucovinei. - 1919. - 10 Iulie. - Nr. 187; Știri politice din capitală //Glasul Bucovinei. - 1919. - 11 Iulie. - Nr.188; Demisia guvernului Brătianu //Glasul Bucovinei. - 1919. - 14 Septembrie. - №240; Bianu V. Insemnări din Războiul României Mari. - Tomul II: Dela Pacea din București până la încoronarea din Alba-Iulia. - Cluj, 1926. - P. 319; Demisia guvernului Brătianu //Glasul Bucovinei. - 1919. - 14 Septembrie. - Nr. 240; Marghiloman A. Note politice: 1897 - 1924. - Vol. IV: 1918-1919. - București:Editura Institutului de arte grafice "Eminescu", 1927. - P. 375,379-380.

⁴¹ Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926). – București: Editura Literă, 1975. – P.34-35.

⁴² Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926). – București: Editura Literă, 1975. – P.39-40.

⁴³ Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926). – București: Editura Literă, 1975. – P.40-41.

⁴⁴ Цит. за: Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926). – București: Editura Literă, 1975. – P.41.

⁴⁵ Iorga N. Memorii. Însemnări zilnice maiu 1917 - mart 1920. - Vol. II: Razboiul național. Lupta pentru o nouă viață politică. - București: Editura "Națională" S.Ciornei, [1930]. - P. 323; Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926). – București: Editura Literă, 1975. – P.41-42; ДАЧО. - Ф.1241. Бюро інформації і преси, м.Чернівці. - Оп. 1. - Спр. 21. Выписки из сообщений о заседании румынского парламента для опубликования в официальном вестнике Буковины. - Арк. 1.

⁴⁶ Marghiloman A. Note politice: 1897 - 1924. - Vol. V: 1920-1924. - București:Editura Institutului de arte grafice "Eminescu", 1927. - P. 111.

⁴⁷ Agrigoroaiei I. De la decrete-legi de expropriere din 1918 la proiectul legii pentru reforma agrară din 1921 //Analele științifice ale Universității "Al.I.Cuza" din Iași. - Serie nouă. - Secțiunea III: a. Istorie. - Tomul XXVII.

- Anul 1981. - P.71-72; Știrban M. Parlamentul din noiembrie 1919 – martie 1920 și guvernarea Blocului Parlamentar //Studia Universitatis Babeș-Bolyai. - Anul XXXI. - 1986. - Historia. - 2. - P.61-63.

⁴⁸ Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926). – București: Editura Literă, 1975. – P.42.

⁴⁹ Iorga N. Memorii. Însemnări zilnice maiu 1917 - mart 1920. - Vol. II: Razboiul național. Lupta pentru o nouă viață politică. - București: Editura “Națională” S.Ciornei, [1930]. - P. 353; Scurtu I. Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926). – București: Editura Literă, 1975. – P.45-46; ДАЧО. - Ф.1241. Бюро інформації і преси, м.Чернівці. - Оп. 1. - Спр. 21. Выписки из сообщений о заседании румынского парламента для опубликования в официальном вестнике Буковины.- Арк. 2.

⁵⁰ Unificarea administrativă a țării //Ziarul “Românul” și Marea Unire /Volum realizat de prof. I.Negrilă. Studiu introductiv de prof. dr. I.Spălățelu/ - București: Editura politică, 1988. - P. 450.

⁵¹ Decret-lege 1625 pentru organizarea Cancelariei Președintelui Consiliului de Miniștri din 20 Aprilie 1920 //Hamangiu C. Codul General al României. - Vol. IX-X: Legi uzuale 1919-1922. - București, 1923. - P. 313.

⁵² Lege pentru organizarea Ministerului muncii și ocrotirilor sociale din 30 Aprilie 1920 //Hamangiu C. Codul General al României. - Vol. IX-X: Legi uzuale 1919-1922. - București, 1923. - P. 323-335.

⁵³ Decret-lege 1712 pentru înființarea Casei Muncii a funcționarilor și lucrătorilor din serviciul C.F.R. Din 23 Aprilie 1920 //Hamangiu C. Codul General al României. - Vol. IX-X: Legi uzuale 1919-1922. - București, 1923. - P. 315-317.

⁵⁴ Державний архів Чернівецької області. - Ф.1241. Бюро інформації і преси, м.Чернівці. - Оп.1. - Спр. 22. Сообщение бюро прессы о принятии закона об унификации православной церкви Румынии. - Арк. 1-2.

⁵⁵ Iorga N. Memorii. - Vol. III: Tristețea și sfârșitul unei domnii. - București, s.a. - P. 67.

⁵⁶ Iorga N. Memorii. - Vol. III: Tristețea și sfârșitul unei domnii. - București, s.a. - P. 141.

⁵⁷ Заява президента міністрів Авереску //Голос Буковини. - 1920. - 12 груд. - Ч. 50.

⁵⁸ Arhivele Naționale ale României. - Fond Direcțiunea Generală a Poliției, 2349. - Dosarul Nr. 65/1920. - File 3, 6.

⁵⁹ Matei P., Ion T. Despre situația revoluționară din România între anii 1918 și 1922 //Studii. Revista de istorie. - 1957. - № 2. - P. 163-165.

⁶⁰ Matei P., Ion T. Despre situația revoluționară din România între anii 1918 și 1922 //Studii. Revista de istorie. - 1957. - № 2. - P. 171; Stănescu M.C. Mișcarea muncitorească din România în anii 1921-1924. - București, editura politică, 1971. - P. 29-31.

⁶¹ ДАЧО. - Ф.1241. Бюро інформації і преси, м.Чернівці. - Оп. 1. - Спр. 37. Переписка с командованием 8й дивизии и дирекцией полиции г. Черновцы о запрещении распространения на Буковине отдельных газет, издаваемых за границей. - Арк. 1, 6, 5, 9, 11.

⁶² Nistor I. Istoria Basarabiei. (Ediție și studiu bibliografic de S.Neagoe). - București: Humanitas, 1991.- P. 302-303.

⁶³ Nistor I. Istoria Basarabiei. (Ediție și studiu bibliografic de S.Neagoe). - București: Humanitas, 1991.- P. 305-307.

⁶⁴ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. - Ф.3696. Народне міністерство справ закордонних. - Оп. 2. - Спр. 308. Листування з дипломатичною місією УНР в Румунії про взаємовідносини місії та уряду Румунії з представниками чужих держав, про організації військових секцій при місії та доповіді голови місії Мацієвича про міжнародне становище на Україні та діяльність місії за кордоном. - Арк. 89.

⁶⁵ Nistor I. Istoria Basarabiei. (Ediție și studiu bibliografic de S.Neagoe). - București: Humanitas, 1991.- P. 308.

⁶⁶ Державна мова //Голос Буковини. - 1920. - 19 груд. - Ч.51; Nistor I. Istoria Basarabiei. (Ediție și studiu bibliografic de S.Neagoe). - București: Humanitas, 1991.- P. 308-311.

⁶⁷ Agrigoroaiei I. De la decrete-legi de expropriere din 1918 la proiectul legii pentru reforma agrară din 1921 //Analele științifice ale Universității «Al.I.Cuza» din Iași. - Serie nouă. - Secțiunea III: a. Istorie. - Tomul XXVII. - Anul 1981. - P.73-78.

⁶⁸ Nistor I. Istoria Basarabiei. (Ediție și studiu bibliografic de S.Neagoe). - București: Humanitas, 1991.- P. 312-320.

⁶⁹ Clark Ch.U. United Roumania. - New York: Dodd, Mead and Company, 1932. - P. 369-370; Nistor I. Istoria Basarabiei. (Întroducere de V.Pâslariuc). - București: Humanitas, 2017.- P. 348-355.

⁷⁰ Decret Regal //Monitorul Oficial. - 1919. - 16 Mai. - Nr. 23. - P. 1188; Decret Regal //Monitorul Oficial. - 1919. - 20 Mai. - Nr. 26. - P. 1277.

⁷¹ Nistor I. Istoria Basarabiei. (Ediție și studiu bibliografic de S.Neagoe). - București: Humanitas, 1991.- P. 331-332.

⁷² ДАЧО. - Ф.1241. Бюро інформації і преси, м.Чернівці. - Оп. 1. - Спр.7. Информационные сообщения префектов уездов Буковины и генерального субинспектора Особого отдела сигуранцы гор. Черновцы о настроении населения и происшествиях в коммунах. - Арк. 17.

⁷³ Caracterul reformei agrare în Basarabia //Universul. - 1923. - 13 Apr.- Nr. 92. - P.5.

⁷⁴ Stănescu M.C. Mișcarea muncitorească din România în anii 1921-1924. - București: Editura politică, 1971. - P. 273-275.

⁷⁵ Arhivele Naționale ale României. - Fond Casa Regală, 726. - Dosar Nr. 21/1921. - File 1-2.

⁷⁶ Marghiloman A. Note politice: 1897 - 1924. - Vol. V: 1920-1924. - București:Editura Institutului de arte grafice "Eminescu", 1927. - P.158, 163, 164-166.

⁷⁷ Drăghicescu D. Partide politice și clase sociale. - București, 1922. - P.52-54.

Ihor Piddubnyi

The Government of Romania Activities in 1918-1921: Officials and Their Actions in Emergency Conditions

In the wake of the defeats in the World War I, the Romanian government was forced to enter into peace talks, during which there were changes in the government that had led the pro-German circles to power. Their representatives also acted against the dynasty itself. When peace agreement was concluded, the accession of Bessarabia was an important event for the country and the king, which influenced the king's subjects and strengthened his position. Pro-German circles organized activities aimed at election of a new parliament, which also led to establishment of an opposition government.

The opposition of the government of A. Marghiloman caused a decision to condemn the members of the government who made the decision to enter the war on the side of the Entente. October 1918 brought the resignation of the of the A. Marghiloman's government and the return of

Romania to the circle of allies with a subsequent increase in the territory of the country. With the establishment of the government headed by C.Coanda, the tasks of introducing universal suffrage and the implementation of agrarian reform were brought up to date in the country. The task for the government was to restore the country's economy and introduce proper transport connections, especially in the railway transport.

The activities of the government in the center and its local representatives, especially in the new provinces, were aimed at the restoration of the economic potential of different parts of new Romania. This activity led to the emergence of new projects of administrative organization that had to change the ethnic composition of the population in regions with national minorities. As of spring of 1920, the activities of government representatives in new provinces were translated into a new level that led to the unification of governance. The activities of the central government in 1919-1920 were also determined by those who were the part of that government. The issues of gendarmerie activity, residential rental, high food prices, high unemployment, etc., remained acute.

The government activities in the field of reforming the country's economic life led to the emergence of agrarian reform projects. Implementation of the agrarian reform on the basis of laws enabled the government of A. Averescu to begin the agrarian reform in the country, thus somewhat reducing the level of tension among the peasants. However, the reform created a number of issues in the agrarian and financial spheres, which remained unresolved during the 1920-1940s. The period 1919-1921 was the time of the selection and changes of the composition of governments, combined with the work on economic recovery, the administrative unification of the country within new borders, and confirmed that, as during the war, the political activity of the government was significantly dependent on the orientation of people who headed it and were part of it.

Key words: *Romania, World War I, A.Marghiloman, Ferdinand I, I.I.C.Bratiianu, Romanian Government.*